

УДК 303.522.3; 338.43; 061.1ЄС(477)

*С.В. ТИВОНЧУК, кандидат економічних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

*Я.О. ТИВОНЧУК, кандидат економічних наук,
фінансовий аналітик
Фірма “Сингента”*

*Т.П. ПАВЛОЦЬКА, науковий співробітник
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»*

Типологія Спільної аграрної політики ЄС як передумова адаптації аграрного сектору України до євроінтеграційних процесів

Постановка проблеми. Протягом останніх років Україна активно розвиває свою діяльність у напрямі поглиблення економічного співробітництва з Європейським Союзом (ЄС), виявляючи серйозні наміри щодо членства в ЄС. Функціонування аграрного сектору ЄС та його реформування ще з 1960-х років ґрунтується на успішній реалізації цілей і завдань Спільної аграрної політики (САП) ЄС, що зумовило суттєві зміни його економічного стану й соціальної структури, посилення технологічної складової, збереження навколишнього середовища, якості продуктів харчування та конкурентоспроможності галузі на світовому ринку. Дослідження основних векторів аграрної політики Європейського Союзу й можливостей їх застосування в Україні з урахуванням особливостей розвитку вітчизняного аграрного сектору сприятимуть розв'язанню комплексу теоретичних і практичних проблем регулювання вітчизняного агропродовольчого ринку. У вітчизняній аграрній політиці вже на даному етапі багато рішень ґрунтуються на досвіді ЄС. Дуже важливо в цьому контексті, щоб аграрна політика України враховувала процеси змін, що відбуваються у міжнародному масштабі й особливо еволюційні та структурні зміни

САП ЄС після 2013 року з спрямовуванням її на визначення і формування рамкових умов для розвитку вітчизняного аграрного сектору, який матиме майбутнє та буде конкурентоспроможним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку сільського господарства в контексті євроінтеграційних процесів упродовж останніх років все частіше стає предметом публікацій вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема В.І. Власова [1], О.В. Горської [2], С.М. Кваші [3], В.В. Липчука [4], І. Мехметі [5], Б.І. Пошкус [6], О.Л. Попової [7], Р.П. Саблука [1], Н. Юркенайте [8] й ін. Водночас особливості типології Спільної аграрної політики ЄС, що визначають перспективність розвитку сільського господарства у країнах ЄС, особливо після 2013 року, а також напрями адаптації аграрного сектору України до євроінтеграційних процесів потребують поглибленішого дослідження та оцінки.

Мета статті – дослідження еволюційного процесу типології (класифікації за суттєвими ознаками інструментів) Спільної аграрної політики ЄС і зокрема еволюційних змін у період до 2020 року та визначення основних напрямів адаптації аграрного сектору України щодо входження до європейського інтеграційного простору.

Виклад основних результатів дослідження. Останніми роками у сільському го-

© С.В. Тивончук, Я.О. Тивончук,
Т.П. Павлоцька, 2015

сподарстві України спостерігаються позитивні тенденції. Зокрема у галузі рослинництва зростає врожайність основних видів сільськогосподарських культур та збільшуються обсяги їх виробництва. Якщо середньорічний валовий збір зернових культур у 2008–2010 роках становив 46,2 млн т, то у 2011–2013-му – 54,3 млн т. У 2013-2014 роках зазначений показник становив понад 63 млн т, що забезпечило зростання експортного потенціалу до 33 млн т зернових. Водночас слід зазначити, що аграрний сектор України тільки починає набувати певних конкурентоспроможних контурів входження в європейське співтовариство.

Сільське господарство Європейського Союзу являє собою економічний сектор, який відіграє важливу роль у розвитку економіки Союзу. Спільна аграрна політика ЄС формує основи діяльності сільського господарства, створюючи умови для високорозвиненої європейської інтеграції. Її концепція ґрунтується на трьох основних засадах:

спільний ринок сільськогосподарської продукції;

європейські преференції, тобто визнання першості продажу продуктів, що виробляються на території ЄС;

фінансова солідарність, тобто участь усіх країн у фінансуванні сільського господарства за посередництвом відповідних фондів у межах бюджету ЄС.

У статті 39 Римського трактату визначено п'ять основних цілей САП ЄС:

забезпечення зростання продуктивності сільського господарства на основі технічного прогресу, раціональний розвиток сільськогосподарського виробництва та якнайповніше використання його виробничих можливостей, передусім, робочої сили;

належний рівень життя сільських жителів, зокрема підвищення індивідуальних доходів осіб, зайнятих у сільському господарстві;

стабілізація ринку сільськогосподарської продукції;

гарантія достатнього забезпечення населення продуктами харчування;

забезпечення відповідного рівня цін для споживачів.

Стислий огляд із поетапним економічним аналізом інструментів САП ЄС, що визначають і спрямовуються на ефективне функціонування галузей аграрного сектору ЄС, зокрема її зародження, основні реформи, невирішені питання, поточні проблеми й тенденції наведено в таблиці.

Ідентифікація типології основних етапів розвитку САП за 50-тирічний період її запровадження

Етапи САП	Інструменти, що визначають і спрямовуються на ефективне функціонування галузей аграрного сектору ЄС
Перший (1962–1973 рр., 1973–1977 рр.)	Заохочення збільшення обсягів виробництва, закупівельні ціни фіксовані на високому рівні, обмежень імпорту не встановлено. Ціни на зернові культури на 50% вищі від світового рівня, на іншу сільськогосподарську продукцію теж встановлені на відносно високому рівні. Протягом 70-х і 80-х років досягнуто самодостатності в основних продовольчих товарах
Другий (1978–1984 рр.)	Витрати бюджету ЄС на сільське господарство перевищили 65% від його загального обсягу, зумовлені перевиробництва с.-г. товарів. Суворе регулювання закупівельних цін, зменшено застосування інструментів підтримки ринкових цін, обмеження перевиробництва с.-г. продукції і постачання її на ринок. Введені експортні субсидії, що створило сприятливіші цінові умови для реалізації с.-г. товарів на зарубіжних ринках
Третій (1984–1988 рр.)	Подальше регулювання закупівельних цін, зменшення виробництва с.-г. продукції, введення квот щодо обмежень на обсяги виробництва молока. Субсидії спрямовані на встановлену в рамках квоти кількість молока
Четвертий (1988–1992 рр.)	Стабілізація пропозиції основних с.-г. товарів на внутрішній ринок ЄС, стимулювання розвитку асортименту і високої якості продукції, підтримка діяльності господарств, що розташовані в менш сприятливих для с.-г. виробництва регіонах, формуються заходи щодо збереження навколишнього середовища, виплачується фінансова підтримка за переробку окремих видів с.-г. продукції, фіксуються нові методи фінансової підтримки щодо спонукання структурних змін в аграрному секторі
П'ятий (1992–1996 рр.) реформа MacSharry	Якісно новий етап – встановлено: зниження рівня цінової підтримки, запровадження прямих (компенсаційних) виплат, суворий контроль над виробництвом, більшу увагу до захисту навколишнього середовища. Ціни на зернові культури були зменшені на 30%, знижено витрати на виробництво кормів, яловичини, тваринного масла, зумовлюючи зниження споживчих цін на продовольчі товари. Фермери ЄС не повинні обробляти 15% ріллі (крім малих сільськогосподарських підприємств). За зниження ціни та необроблювану ріллю, фермери одержували прямі виплати, які були прив'язані до виробництва певної продукції

Шостий (1997–2003 рр.) – «План дій 2000» Agenda 2000)	Початок лібералізації виробничого процесу с.-г. продукції, спрощення правил регулювання сільськогосподарського розвитку. Особлива увага приділена регулюванню виробництва і збуту зерна, яловичини й телятини, молока і молочних продуктів, тютюну, оливкового масла й вина. Магістральним напрямом стає розвиток сільської місцевості, забезпечення більшої взаємодії між розвитком сільської місцевості та політикою цін і ринку в рамках САП. Субсидії сільському господарству покривали приблизно 50 % вартості вироблюваної продукції, близько половини щорічного бюджету ЄС (Корольків, 2002)
Сьомий (2003–2007 рр.) – Реформа Фішлера	Головні складові реформи: відокремлення прямих платежів від виробництва, модуляція, підвищення вимог до умов господарювання, фінансової дисципліни та зниження цін підтримки. Прямі субсидії фермер одержує залежно від площі сільськогосподарських угідь, яка дорівнюватиме обсягам прямих платежів у базовому періоді 2000–2002 років. Обсяг єдиної субсидії залежатиме від виконання ряду вимог щодо охорони навколишнього середовища, безпеки харчових продуктів, захисту рослин і стандартів утримання тварин. Модуляція САП спрямовується на підтримку розвитку сільської місцевості
Восьмий (2007–2013 рр.)	Продовжується реформа 2003 року, підсилюючи розвиток сільських територій. Створений окремий регламент на 2007–2013 роки. У ньому виділені основні програмні напрями фінансування – осі : I вісь. Конкурентоспроможність с.-г. секторів: зміцнення людських ресурсів (професійне навчання, інформування, консультування), модернізація фізичного капіталу (інвестиції, облаштування молодих фермерів, передчасний вихід на пенсію), оптимізація виробництва с.-г. продукції і якості продукції (зростання доданої вартості); II вісь. Поліпшення природних умов і ландшафту: екологічне господарство, виплати за збереження навколишнього середовища, заліснення, відновлення лісового потенціалу, виплати НАТУРА 2000, компенсації фермерам, що проводять с.-г. діяльність у менш сприятливих і в гірських умовах; III вісь. Поліпшення умов життя і стимулювання альтернативної діяльності в сільських територіях: перехід до не с.-г. діяльності (сільський туризм, оновлення сільських територій); IV вісь. Реалізація LEADER методу: заохочення активності сільських общин, місцевих ініціативних груп у формуванні довгострокової послідовної діяльності

Джерело: Власні дослідження.

Стисла ідентифікація типології основних етапів розвитку САП (табл.) показує, що вона ґрунтується на запровадженні ряду економічних інструментів, які забезпечують стимулювання виробництва, регулювання цін, підтримку зовнішньої торгівлі, збереження навколишнього середовища, розвитку сільських територій тощо. Загалом можна стверджувати, що за досліджуваний період САП ЄС поступово еволюціонувала від політики підтримки цін, обсягів виробництва і стабільних доходів фермерам до політики:

формування ціни на продукцію, при цьому не знижуючи рівня доходів фермерів (реформа MacSharry, прямі виплати);

підвищення відповідальності за збереження навколишнього середовища, дотримання стандартів виробництва та переробки с.-г. продукції, прискорення розвитку сільських територій («Порядок денний 2000»);

відміни інструменту щодо величини виплат від обсягів виробництва продукції (реформа 2003 року) (Trakelis, 2007).

Зі зростанням ЄС безпосередньо зближувалися обсяги фінансування сільського господарства, змінювалися тільки форми фінансової підтримки. Фінансування видатків на сільське господарство в ЄС здійснюється переважно наднаціональними устано-

вами, адже САП ЄС є наднаціональною політикою.

Відтак видатки на аграрний сектор провадяться як безпосередньо через Європейський фонд гарантій сільському господарству та Європейський фонд сільського розвитку, так і побічно через структурні фонди угруповання. Слід зазначити, що Європейський фонд сільського розвитку доповнює національні, регіональні й місцеві заходи, які відповідають пріоритетам усього Союзу, тому Комісія ЄС і країни-члени спільноуправляють його витратами. Відповідно кожна держава ЄС надає національний стратегічний план на зазначений рік, що відповідає стратегічним цілям, затвердженим співтовариством. Витрати на САП вже у 1988 році становили близько 60% загальних бюджетних витрат ЄС. За останні 20 років витрати ЄС на підтримку сільського господарства в порівнянних цінах 2007 року становили приблизно по 50–60 млрд євро на рік [3].

Завдяки реалізації механізмів САП вже до 80-х років минулого століття в Європейському Союзі було досягнуто відносну самодостатність у виробництві основних продовольчих товарів. Але відповідно до звітів Єврокомісії субсидування фермерів виключно за обсяги виробництва призвело до пе-

ревиорництва продукції: надлишок, що залишався на ринку, теж мав ціну, вищу за світову. Виникла потреба у залученні значних фінансових ресурсів для субсидування експорту. Це несло суттєву загрозу бюджету САП. Тож вживалися спеціальні заходи щодо контролю обсягів виробництва продукції. Так, у 1984 році вводилося квотування виробництва молока, а потім і цукрових буряків. Реформування продовжувалося й у наступні роки. Саме реформування САП ЄС, зокрема у три останні десятиріччя, сприяло своєчасній адаптації його аграрного сектору до нових викликів глобалізації та посиленню ролі спільних інституцій у розв'язанні проблем ЄС.

Спільна аграрна політика ЄС на сучасному етапі являє собою багатофункціональну політику, що сприяє ефективному функціонуванню європейських фермерів у ринкових умовах, гарантує їм прийнятний рівень доходів, забезпечує життєздатність сільських територій і сприяє використанню тих виробничих методів, які не завдають значної шкоди довкіллю. Так, станом на 2012 рік на підтримку спільної аграрної політики в ЄС було витрачено 55 млрд 880 млн євро, а зокрема прямі платежі підтримки фермерів становили 40 млрд 510 млн, тобто в середньому на 1 га у 27 країнах ЄС припадало 238 євро дотації або прямої підтримки. Поряд із тим за 2012 рік близько 12 млрд євро було виділено на розбудову сільських територій.

Третьою статтею по витратах Євросоюзу є заходи щодо регулювання аграрного ринку, тобто, це витрати на інтервенції. ЄС цій сфері приділяє особливу увагу й виділяє 3,2 млрд євро щорічно вже протягом багатьох років — це обсяг інвестицій для закупівлі продукції на випадок непередбачуваних природно-кліматичних умов або на регулювання цінового паритету на внутрішньому ринку. Останніми роками з приєднанням нових країн ЄС збільшив експорт багатьох видів продукції, має позитивний торговий баланс (обсяги експорту перевищують обсяги імпорту продукції, які ввозяться в ЄС) [13].

Серйозним аргументом необхідності подальшого збереження підтримки сільського господарства в ЄС є залежність фермерів від субсидій САП. У 2007–2012 роках прямі платежі занятим у сільському господарстві

становили понад 29% від сільськогосподарського факторного доходу. Слід зауважити, що залежність від прямих платежів САП ЄС є різною: від 10 % на Кіпрі, Мальті й Румунії і до 50% — у Данії. У ЄС — 15 прямих платежі дорівнювали у 2007–2012 роках у середньому понад 30% від сільськогосподарського факторного доходу, в ЄС — 12 — не досягли 20%. Сільськогосподарські виробники з нових країн з урахуванням безпосередніх виплат і засобів на розвиток сільських територій одержують на 1 га угідь лише 60% того, що одержують старі країни — члени Євросоюзу [13].

Зазначимо, що першочергові цілі САП залишалися незмінними упродовж півстоліття, їхня значущість та пріоритетність не зазнала суттєвих змін, адже очевидним став лише поступ ЄС від адміністрування цін на аграрні товари до підтримки доходів фермерів і розвитку сільської території. Значимість збереження фінансування сільськогосподарської діяльності особливо для нових країн Євросоюзу важливе й тому, що сільськогосподарські угіддя в них становлять 22% всієї поверхні, а в галузі зайнято 13% працездатного населення. У країнах “старого” Союзу тільки на 4% земель ведеться сільськогосподарське виробництво, а зайнято тут лише 1,6% працездатного населення. Разом із тим відповідно до проведеної оцінки функціонування САП (Nealth Chec[h])[6] була потреба в модифікації наявних інструментів САП з урахуванням зміни ситуації на аграрних ринках, міжнародної ситуації.

Нова САП ЄС ґрунтується на ринковій політиці, де втручання — це система соціального захисту, а стабілізація прибутку в господарських підприємствах досягається посиленням політики сільськогосподарського розвитку, сфокусованої на створенні робочих місць, розвитку та можливості підтримки залежно від перехресної відповідності нормам ЄС. У січні 2012 року в Брюсселі Європейська комісія замінила Лісабонську стратегію новою — “Європа 2020”.

Нова стратегія враховує всі зміни, соціально-економічні наслідки кризи і загрози, викликані старінням населення й змінами клімату. Для подальшого підвищення конкурентоспроможності та потенціалу сталого

зростання економіки політика держав-членів Євросоюзу спрямовується на довгострокові реформи в рамках нової стратегії, зокрема на: розвиток економіки, що ґрунтується на знаннях й інноваціях (*розумне зростання*); розвиток економіки, що враховує цілеспрямоване використання ресурсів, екологію і конкуренцію (*сталій розвиток*); сприяння підвищенню рівня зайнятості населення, досягнення соціальної та територіальної згоди (*всеосяжне зростання*).

Реалізація Європейської моделі розвитку сільського господарства на 2014-2020 роки продовжує враховувати такі чинники: багатофункціональну роль галузі в національних економіках; життєздатне виробництво продовольства; стале використання природних ресурсів і пом'якшення наслідків зміни клімату; збалансований сільський розвиток; фермерське господарство сімейного типу; захист доходів товаровиробників від ринкової та природної стихії із визначенням головних напрямів діяльності європейських держав (зайнятість, дослідження й інновації, зміна клімату та енергетика, освіта, боротьба з бідністю) [7,9]. У новому програмному періоді (2014-2020 рр.) порівняно з попереднім періодом (2007-2013 рр.) частка САП у бюджеті ЄС зменшена з 39% у 2013 році до 33% у 2020-му. Загальний обсяг видатків на прямі й маркетингові платежі скоротиться у 2015-2020 роках порівняно з 2007-2013-им майже на 10%. Крім того, розмір прямих платежів буде змінено залежно від країни одержувача: для країн – «старих» членів ЄС ці виплати будуть скорочені на 5% (із 282 до 269 євро/га), а для нових членів ЄС – збільшаться на 60% (до 191 євро/га) [9]. Водночас збережено пріоритет сільського розвитку шляхом орієнтацією політики на: соціоекономічний розвиток громад; ефективне використання локальних ресурсів для збереження екосистем і попередження негативних ризиків зміни клімату; запровадження інновацій в сільській економіці; підвищення конкурентоспроможності фермерів та їхнє залучення до ланцюгів доданої вартості, а також збільшується фінансування пільгового постачання безпечних продуктів харчування (головним чином, органічної продукції) в соціальні заклади, стимулюватиметься розвиток парт-

нерських стосунків з переробними підприємствами і гарантування й захист прав сільськогосподарських виробників розвитком професійних та неурядових організацій.

Стосовно регулювання ринку й підтримки сільського розвитку на 2014 – 2020 роки передбачено зміни адміністрування аграрної політики: введено обмеження на максимально можливий обсяг виплат на сільськогосподарське підприємство в рік; при визначенні розміру субсидій враховуватиметься кількість робочих місць; буде складено список видів діяльності, за яких не надаватиметься право на асигнування. З 2014 року застосовується особливий режим підтримки малих форм господарювання (до 10% річного бюджету прямих платежів у країні). Фермер одержуватиме одноразову виплату, при цьому передбачено спрощений контроль і подання заявки на одержання прямої підтримки, послаблення зобов'язань щодо екології та принципів перехресної відповідності (*cross compliance*). Спрощені субсидії виплачуватимуть наявним малим фермам станом на 2014 рік, або їх спадкоємцям, щоб уникнути штучного подрібнення великих ферм [8].

Загалом фермерські господарства у країнах ЄС нині мають враховувати вплив на перспективи розвитку не тільки тенденцій світового ринку, вони також стикатимуться з певними наслідками розширення ЄС й їхнім впливом на аграрний сектор. До 2017 року буде відмінено систему квот на цукор і згідно з чинним регулюванням завершується застосування квот на молоко [10]. Передбачається стимулювання екологізації сільського господарства, розв'язання проблем, що пов'язані з якістю ґрунту й води; диверсифікація культур (виращування не менше трьох); утримання постійних пасовищ, формування екологічних зон із консервацією 5%, згодом 7% землі, збереження біорізноманіття та елементів ландшафту; розвиток сільського господарства, «що ґрунтується на знаннях»; додаткова підтримка (до 3 тис. євро) ферм, що одержують сертифікат якості продукції [10].

Аграрний сектор України має достатньо передумов для успішного входження в євроінтеграційний простір: значний природно-ресурсний, науково – освітній та експортний

потенціал, вагомий людський капітал, багатовікові традиції ведення сільського господарства, поступово зростаючу інвестиційну привабливість.

Надзвичайно важливим є визначення ймовірності викликів, які несуть у собі процеси європейської інтеграції для вітчизняного аграрного сектору економіки. Насамперед слід врахувати наявність ряду внутрішніх обставин, що негативно впливають на рівень готовності вітчизняного аграрного сектору економіки до умов євроінтеграції. Це, зокрема, недосконалість механізмів державного регулювання й непослідовність підтримки аграрного сектору, низький рівень конкурентоспроможності вітчизняної агропродовольчої продукції, сукупні обсяги торгівельно-економічних взаємовідносин України з країнами ЄС ґрунтуються в основному на експорті мінеральних ресурсів і сільськогосподарської сировини. Вітчизняні сільськогосподарські підприємства внаслідок низької платоспроможності мають обмежені можливості щодо закупівлі сучасного обладнання й устаткування, що зумовлює їхню технологічну відсталість. Вони спеціалізуються переважно на виробництві та експорті рентабельних олійних культур, таких як соняшник, ріпак, соя без дотримання науково обґрунтованої сівозміни, порушуючи при цьому культуру землеробства. Протягом останніх років у нашій країні не відбулося трансформаційних перетворень, що здійснювалися в країнах Центральної Східної Європи (ЦСЄ), які приєдналися до ЄС у складі останньої хвилі розширення. До загроз у межах продуктивних сил слід віднести надзвичайно високий ступінь фізичної (понад 70%) і моральної зношеності (понад 95%) основних фондів сільськогосподарських підприємств, значну виснаженість сільськогосподарських угідь, катастрофічно низький рівень трансферу технологій, відсутність у значній частині підприємств навіть простого відтворення основних фондів, суттєвий вплив за кордон кадрів найвищої кваліфікації.

Зазначена соціально-економічна ситуація зумовлює необхідність проведення ряду адаптаційних заходів щодо входження аграрного сектору України в європейський інтеграційний простір, зокрема: оцінки власних

фінансових можливостей розробки та реалізації адаптованого до САП ЄС організаційно-економічного механізму розвитку галузей сільського господарства на інноваційних засадах; проведення типізації сільських територій відповідно до стандартів ЄС; уточнення критеріїв депресивності сільських територій; подолання дефіциту інформації серед селян у галузі сільської політики.

Значні зусилля варто спрямувати на урізноманітнення характеру і розширення сфери прикладання праці, а також диверсифікацію джерел доходів безпосередніх виробників сільськогосподарської продукції незалежно від того, займаються вони цим як наймані працівники сільськогосподарських підприємств, власники фермерських, особистих селянських господарств чи члени їх сімей.

Ключовим напрямом розвитку повинна стати концепція багатофункціональності сільського господарства, відповідно до якої першочергового значення набуває проведення стратегічних пріоритетних напрямів розвитку аграрного сектору на інноваційних засадах; цілеспрямованої державної політики ефективної реалізації економічних, соціальних та екологічних інтересів суспільства; диференціації державної політики щодо великих, середніх і малих господарств; прямої підтримки дрібних товаровиробників та їхніх об'єднань (кооперативів). Для подолання неузгодженості в системах надання державної підтримки агротоваровиробникам між ЄС й Україною слід, по-перше, визначити критерії відповідності бюджетної підтримки одержанню необхідного економічного та соціального ефекту; по-друге, охопити державними програмами підтримки якомога більшої кількості господарюючих суб'єктів, у т.ч. й ефективно господарюючих малих і середніх агроформувань, особистих селянських господарств при одночасному посиленні вимог до якості та безпеки сільськогосподарської продукції; по-третє, спрямувати систему фінансування на підтримку заходів у рамках "зеленої скриньки" й їх реалізацію за допомогою еколого- і соціально орієнтованих програм.

Першочерговим перспективним напрямом розвитку аграрного сектору України стосовно європейського ринку має бути досягнення гармонізації діючих національних

стандартів сільськогосподарської продукції з європейськими та світовими вимогами. Європейський ринок вимагатиме від сільгоспвиробників здійснення заходів, які забезпечать якість і безпечність продукції. Нині вже ухвалено Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо харчових продуктів» №1602 від 22 липня 2014 року, яким передбачено нову редакцію Закону України «Про безпечність та якість харчових продуктів». Новий закон набуде чинності 20 вересня 2015 року. Він спрямований на забезпечення безпечності й якості харчових продуктів, інтересів споживачів, створення прозорих умов ведення господарської діяльності, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції. Цим законом також передбачено створення єдиного контролюючого органу у сфері безпеки харчових продуктів, скасування дозвільних документів і процедур, які відсутні в ЄС, запровадження європейських принципів регулювання ГМО. Крім того, внесено зміни ще до 12 законодавчих актів, зокрема до Законів України: «Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції», «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів», «Про захист прав споживачів» і деяких інших. Слід зазначити, що якщо до просування продукції галузі рослинництва на зовнішні ринки й зокрема до Європи немає аж надто великих проблем, крім продукції плодоовочівництва, європейський ринок успішно освоює також галузь птахівництва, однак у молочному сегменті ситуація залишається складною. Великий обсяг виробництва молока припадає на особисті селянські господарства, які дотепер недотримуються технології щодо його виробництва, що негативно позначається на його якості. Це зумовлює необхідність укрупнення особистих селянських господарств, створення ферм сімейного типу та сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. Треба провести ідентифікацію й реєстрацію тварин, яких утримують і розводять у господарствах населення. Імплементативні заходи належить зробити протягом 2015-2017 років, зважаючи на нинішні та майбутні виклики.

Досягнення європейських стандартів функціонування аграрного сектору економіки можливе лише за умов визначення базових пріоритетів, здатних забезпечувати синергетичний і кумулятивний ефекти в економічній та соціальній сферах, що спрямовуватиме процес європейської інтеграції відповідно до угоди між Україною й ЄС. Ними є: удосконалення державних механізмів забезпечення сільського населення суспільними благами як чинника зростання його добробуту; найповніша реалізація потенціалу сільськогосподарських формувань усіх організаційно-правових форм; гармонізація діючих національних стандартів сільськогосподарської продукції з європейськими та світовими вимогами; екологізація аграрного виробництва запровадженням і використанням екологічних методів господарювання; розвиток біоенергетики на основі вітчизняної сировинної бази; удосконалення системи державної підтримки як інструменту державного регулювання.

Висновки. Основною рисою реформування та модифікації європейської політики сільського розвитку є її всеохоплюючий характер з акцентами раціонального використання матеріальних, людських і природних ресурсів за допомогою відповідного механізму фінансування, координації дій у регіонах, які є малорозвиненими й мають природні перешкоди для ведення сільськогосподарського виробництва. Особливе місце відводиться вирішенню питань переходу від підтримки виробництва окремих видів продукції до прямої підтримки сільськогосподарських товаровиробників, до політики „горизонтальної модуляції” та “перехресної відповідальності”, виділення цільових субсидій на розвиток депресивних зон, екологічно доцільного заліснення й консервації сільськогосподарських земель, запровадження цільової підтримки спеціальних заходів агроекологічного спрямування. Водночас збережено пріоритет сільського розвитку орієнтацією політики на: соціоекономічний розвиток громад; ефективне використання локальних ресурсів для збереження екосистем і попередження негативних ризиків зміни клімату; запровадження інновацій у сільській економіці; підвищення конкурентоспроможності фермерів та їх залучен-

ня до ланцюгів доданої вартості. Передбачено збільшення фінансування пільгового постачання безпечних продуктів харчування (головним чином, органічної продукції) в соціальні заклади, стимулюватиметься розвиток партнерських стосунків із переробними підприємствами і гарантування й захист прав сільськогосподарських виробників розвитком професійних та неурядових організацій.

Забезпечення конкурентоспроможності продукції вітчизняного аграрного сектору в умовах євроінтеграції потребує застосування комплексного підходу до проведення цілеспрямованої державної політики щодо ефективної реалізації економічних, соціальних й екологічних інтересів суспільства. Подібно до країн Центральної та Східної Європи, які першою хвилею ввійшли до складу ЄС, аграрні трансформації бажано здійснювати поступовим введенням апробованих у ЄС методів державного регулювання із “вбудовуванням” національних особливостей та чітким поетапним визначенням розмірів і правил надання аграрних субсидій. Першочергового значення набуває за-

безпечення стратегічних пріоритетних напрямів розвитку аграрного сектору, які передбачають взаємозв’язок екзогенних та ендегенних факторів, якісно нових інституціональних підходів у регулюванні переходу аграрної сфери на засади інноваційної діяльності.

Обов’язковими умовами конкурентоспроможності й економічного зростання галузі на сучасному етапі є формування дієвої інфраструктури аграрного ринку, забезпечення розширеного доступу сільськогосподарських товаровиробників до організованих каналів збуту вітчизняної продукції агропродовольчого комплексу, створення ефективних систем ціноутворення, податкової політики, кредитування та інвестування. Необхідно прискорити застосування нормативно-правової бази згідно з вимогами ЄС щодо дотримання санітарних і ветеринарних норм та стандартів, а також системи контролю за якістю й безпекою сільськогосподарської продукції, тобто забезпечити досягнення необхідних передумов економічного розвитку аграрного сектору країни та вступу до ЄС.

Список використаних джерел

1. Власов В.І. Проблеми вступу України до Європейського Союзу / В.І. Власов, Р.П. Саблук // Економіка АПК. – 2005. – №2. – С. 132-137.
2. Горська О.В. Проблеми України в контексті європейської інтеграції / О.В. Горська // Економіка АПК. – 2003. – №1. – С. 132-135.
3. Кваша С. М. Європейський напрямок – в цифрах і фактах / С.М. Кваша [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agro-business.com.ua/.../2326-2014-08-1...>
4. Липчук В. Перспективи і проблеми інтеграції України в Європейський Союз // Спільний європейський економічний простір: гармонізація мегарегіональних суперечностей: моногр. / В. Липчук, Г. Черевко, Г. Іваницька; за заг. ред. Д.Г. Лук’яненка, В.І. Чужикова. – К.: КНЕУ, 2007. – С. 239-251.
5. Мехметі І. Механізми підтримки аграрного сектору в ЄС / І. Мехметі // Наукові праці МАУП. – 2013. – Вип. 1(36). – С. 173–180.
6. Пошкус Б.И. Что нового в системе поддержки сельского хозяйства в странах Европейского Союза / Б.И. Пошкус // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.viapi.ru/publication/e-biblio/detail.php?>
7. Попова О.Л. Нові пріоритети Спільної аграрної політики ЄС на 2014–2020 роки: стратегічні орієнтири для розвитку агросфери України / О.Л. Попова // Економіка АПК. – 2013. – № 12. – С. 89.
8. Юркенайте Н. Реформа Единой аграрной политики Европейского Союза на период после 2013 года / Н. Юркенайте // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. – 2012. – №3. – С. 26-30.
9. Public Goods Emerging as a Central Rationale for Future CAP Support // [Electronic resource] / Institute for European Environmental Policy // Policy Briefing, 2010. – Mode of access: http://cap2020.ieep.eu/assets/2010/9/9/Public_Goods_Policy_Briefing.pdf.
10. European Commission. Agriculture and Rural Development. 2012. «CAP post-2013: Graphs and figures» / : FAOSTAT, 2012; WDI, 2012 <http://ec.europa.eu/agriculture/cap-post-2013/graphs/>.
11. Zahrnt V. 2011. «Financing the Common Agricultural Policy: Which member states pay for the waste of public money?». ECLIFE Working Paper / [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.reformthecap.eu/sites/default/files/CAP%20net%20payers%20ECLIFE.pdf>.
12. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://FAOSTAT>, 2012; WDI, 2012.
13. Електронний ресурс: <http://www.newsru.ua/finance/10jun2009/bird>.

Стаття надійшла до редакції 04.03.2015 р.

* * *